


OLENA BOHDASZYNA  
CHARKOWSKI NARODOWY UNIwersYTET  
PEDAGOGICZNY IM. G. SKWORODY\*  
 <https://orcid.org/0000-0001-8505-5075>

## Wpływ myśli Jerzego Maternickiego na współczesną historiografię ukraińską

**Streszczenie.** W artykule przedstawiono wpływ prac Jerzego Maternickiego na rozwój współczesnej historiografii ukraińskiej. Autorka dokonała analizy szeregu prac historyków ukraińskich, którzy powołują się w swoich badaniach na jego opracowania. Wykazała istotny wpływ Jerzego Maternickiego na umacnianie polsko-ukraińskich kontaktów naukowych.

**Słowa kluczowe:** Jerzy Wiktor Maternicki, polska historiografia, współczesna historiografia ukraińska, Uniwersytet Warszawski, Uniwersytet Rzeszowski.

Spośród najbardziej znanych polskich historyków historiografii Jerzy Wiktor Maternicki jest najczęściej cytowany przez ukraińskich badaczy. Ci ostatni cenią zwłaszcza jego prace poświęcone dziejom polskiej nauki historycznej XIX i XX w. oraz problemom nauczania historii w szkołach średnich i wyższych, jak również jego aktywną działalność na polu organizacji i popularyzacji nauki. Problem wpływu myśli J. Maternickiego na współczesną historiografię ukraińską nie był jeszcze przedmiotem badań. Celem artykułu jest zatem analiza sposobu postrzegania i interpretacji poglądów polskiego historyka przez współczesnych badaczy ukraińskich. W tekście zajęto się przede wszystkim oddziaływaniem na historiografię ukraińską prac J. Maternickiego z zakresu historii historiografii oraz metodologii historii. Wielu współczesnych historyków polskich (w tym sam Jerzy Maternicki, Andrzej

\* Wydział Historyczny, Katedra Historii Ukrainy, e-mail: bohdashyna@gmail.com

Stępnik, Anna Czerniecka-Haberko) drukuje swoje artykuły w czasopismach ukraińskich, w których to opracowaniach popularyzowane są poglądy tego znanego historyka historiografii. Prace te są pośrednio związane z tematyką artykułu, ponieważ wpisują się w kontekst tego, co można określić mianem najnowszej historiografii ukraińskiej.

Zacznijmy zatem od przypomnienia kilku faktów z biografii i twórczości słynnego naukowca. Po ukończeniu Wydziału Historycznego Uniwersytetu Warszawskiego (1958) młody badacz ukończył tamże studia doktoranckie (1966) i obronił rozprawę doktorską przygotowaną pod kierunkiem Wandy Moszczeńskiej (1971). W swojej *Alma Mater* Jerzy Wiktor Maternicki przeszedł drogę od wykładowcy do profesora: był asystentem i starszym asystentem (1959–1966), adiunktem (1967–1971), docentem (1971–1978), profesorem nadzwyczajnym (1978–1988) i profesorem zwyczajnym (1988–1997). Pełnił funkcję prodziekana Wydziału Historycznego (1976–1978) i kierownika Zakładu Historii Historiografii i Dydaktyki Historii (1976–1997). Jednocześnie był kierownikiem Studium Podyplomowego Historii (1970–1985) oraz przewodniczącym Międzyuczelnianego Zespołu Historii Historiografii i Dydaktyki Historii (1988–1992). W latach 1993–2001 J. Maternicki był kierownikiem Zakładu Historii Historiografii i Metodologii Historii Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Rzeszowie, a od 2001 r. – kierownikiem Zakładu Historii Historiografii i Metodologii Historii Uniwersytetu Rzeszowskiego.

Jerzy Maternicki jest autorem ponad 500 prac naukowych, w tym 22 książek poświęconych historiografii polskiej XIX i XX w., edukacji, świadomości i kulturze historycznej Polaków w XVIII–XX w. oraz dydaktyce historii. Profesor kierował także ogólnopolskimi projektami badawczymi. W latach 1983–1990 był to projekt pt. *Polskie środowisko historyczne 1918–1939*, a w latach 1988–1990 *Tradycja grunwaldzka*. Wyniki tych badań zostały opublikowane w pracach zbiorowych, monografiach i licznych artykułach. Szczególne znaczenie dla ukraińskiej historiografii miał pierwszy z tych projektów, ponieważ wiele uwagi poświęcono tu historykom lwowskim z okresu międzywojennego. Nowe fakty i oceny zintensyfikowały badania na tym polu nie tylko w Polsce, lecz także na Ukrainie.

W latach 2002–2007 J. Maternicki był przewodniczącym (później jednym ze współprzewodniczących) międzynarodowego pro-

jektu badawczego pt. *Wielokulturowe środowisko historyczne Lwowa w XIX i XX w.*, a od 2007 r. współprzewodniczącym polsko-ukraińskiego projektu pt. *Historia – mentalność – tożsamość. Miejsce i rola historii oraz historyków w życiu narodu polskiego i ukraińskiego*. W ramach wspomnianego tu pierwszego projektu zespół ukraińskich, polskich i niemieckich historyków pracujących pod kierunkiem J. Maternickiego i Leonida Zaszkiłniaka organizował coroczne konferencje sprawozdawcze. Po każdej z nich publikowano monografie wieloautorskie (łącznie wydano ich pięć)<sup>1</sup>. Akordem końcowym owocnej współpracy ukraińskich i polskich naukowców było dwutomowe wydawnictwo poświęcone wybitnym historykom lwowskim XIX i XX w.<sup>2</sup>

Po zrealizowaniu tego projektu badawczego współpraca historyków ukraińskich i polskich była kontynuowana. W 2007 r. w Rzeszowie został powołany do życia zespół, który podjął pracę nad projektem pt. *Historia – mentalność – tożsamość. Miejsce i rola historii oraz historyków w życiu narodu polskiego i ukraińskiego w XIX i XX wieku*. Współprzewodniczącymi tego zespołu byli J. Maternicki i L. Zaszkiłniak, a wśród uczestników znaleźli się profesowie Włodzimierz Bonusiak (Rzeszów), Wojciech Wrzosek (Poznań), Rafał Stobiecki (Łódź), Andrzej Stępnik (Lublin), Witalij Telwak (Drohobycz) oraz doktorzy Joanna Pisulińska (Rzeszów) i Paweł Sierżęga (Rzeszów). Rezultatem działań tego zespołu było zorganizowanie kilku międzynarodowych konferencji pod wspólnym tytułem *Historia – mentalność – tożsamość*. Po każdej z nich wydawano publikacje pokonferencyjne<sup>3</sup>. We wrześniu 2011 r. J. Maternicki

<sup>1</sup> *Wielokulturowe środowisko historyczne Lwowa w XIX i XX w.*, t. I, red. J. Maternicki, L. Zaszkiłniak, Rzeszów 2004; *Wielokulturowe środowisko historyczne Lwowa w XX i XIX w.*, t. II, red. J. Maternicki, L. Zaszkiłniak, Rzeszów 2005; *Wielokulturowe środowisko historyczne Lwowa w XX i XIX w.*, t. III, red. J. Maternicki, L. Zaszkiłniak, Rzeszów 2005; *Wielokulturowe środowisko historyczne Lwowa w XX i XIX w.*, t. IV, red. J. Maternicki, L. Zaszkiłniak, Lwów–Rzeszów 2006; *Wielokulturowe środowisko historyczne Lwowa w XX i XIX w.*, t. V, red. J. Maternicki, L. Zaszkiłniak, Rzeszów 2007.

<sup>2</sup> *Złota księga historiografii lwowskiej XIX i XX wieku*, red. J. Maternicki, L. Zaszkiłniak, Rzeszów 2007; *Złota księga historiografii lwowskiej XIX i XX wieku*, t. II, red. J. Maternicki, P. Sierżęga, L. Zaszkiłniak, Rzeszów 2014.

<sup>3</sup> *Historia – mentalność – tożsamość. Miejsce i rola historii oraz historyków w życiu narodu polskiego i ukraińskiego w XIX i XX wieku*, red. J. Pisulińska, P. Sierżęga, L. Zaszkiłniak, wstęp J. Maternicki, Rzeszów 2008; *Historia – mentalność – tożsamość: studia z historii, historii historiografii i metodologii historii*, red. K. Polasik-Wrzosek, W. Wrzosek, L. Zaszkiłniak, Poznań 2010; *Istorija – mentalnist' – idencicznist'*, t. IV (*Istoryczna pam'jat' ukraijnnciu i poljakiu u period formuwannja*

został wybrany pierwszym prezesem Polskiego Towarzystwa Historiograficznego. Uczestniczył również w realizacji ukraińsko-polsko-austriackiego projektu pt. *Galicja 1772–1918*. Miał też swój udział w przygotowaniu do druku trzypomowej publikacji pt. *Galicja 1772–1918. Problemy metodologiczne, stan i potrzeby badań*<sup>4</sup>.

Organizowane przez J. Maternickiego konferencje i wydawane przez niego prace zostały dostrzeżone przez ukraińskie środowisko historyczne. W tamtejszych czasopiśmie ukazywały się liczne sprawozdania z sympozjów i recenzje z tomów pokonferencyjnych<sup>5</sup>. Na szczególną uwagę i osobne odnotowanie zasługuje natomiast obszerna recenzja książki J. Maternickiego pt. *Historia i życie narodu. Poglądy i postawy historyków polskich XIX i XX w.* (Rzeszów 2009, ss. 490), przygotowana przez Lidę Łazurko<sup>6</sup>. Rzecz jasna, wpływ twórczości J. Maternickiego na rozwój współczesnej historiografii ukraińskiej historiografii jest znacznie większy. Najczęściej odwołują się do jego prac ukraińscy autorzy, którzy podejmują badania nad historiografią XIX i XX stulecia. Są to m.in. Olena Arkusza i Marian Mudry, Olena Bohdaszyna, Leonid Zaszkiłniak, Lidia Łazurko, Witalij Telwak, Oksana Ruda oraz Eugeniusz Sinkiewicz.

Jerzy Maternicki powiązał moment powstania nowoczesnej historiografii polskiej z początkiem dominacji myśli pozytywistycznej w latach sześćdziesiątych XIX w.<sup>7</sup> Podobnie wyglądała

---

*istorycznoji swidimosti w XIX – perszij połowyni XX stolittja*), red. L. Zaszkiłniak, J. Pisulińska, P. Sierżęga, Lwów 2011; *Historia, mentalność, tożsamość: Rosja i Europa Zachodnia w polskiej i ukraińskiej historiografii XIX i XX wieku*, red. E. Koko, M. Nowak, L. Zaszkiłniak, Gdańsk 2013.

<sup>4</sup> *Galicja 1772–1918. Problemy metodologiczne, stan i potrzeby badań*, t. I–III, red. A. Kawalec, W. Wierzbieniec, L. Zaszkiłniak, wstęp J. Maternicki, Rzeszów 2011.

<sup>5</sup> L.O. Zaszkiłniak, *II Miżnarodna konferencija „Istorija – mentalnist’ – identyčnist’*”, „Ukrajins’kyj istorycznyj žurnal” 2004, nr 1, s. 232–233; L.O. Zaszkiłniak, M.M. Kril, *Tretja miżnarodna naukowa konferencija „Bahatokulturne istoryczne seredowiszcze Lwiwa u XIX–XX st.*”, „Ukrajins’kyj istorycznyj žurnal” 2005, nr 2, s. 224–226; L.O. Zaszkiłniak, O.W. Ruda, *IV Miżnarodna naukowa konferencija „Bahatokulturnyje istoryczne seredowiszcze Lwiwa w XIX – perszij połowyni XX st.*”, „Ukrajins’kyj istorycznyj žurnal” 2006, nr 1, s. 231–233; W.W. Telwak, W.P. Pedycz, *III Miżnarodna konferencija „Istorija – mentalnist’ – identyčnist’*”, „Ukrajins’kyj istorycznyj žurnal” 2009, nr 6, s. 225–226.

<sup>6</sup> L. Łazurko, *Istorija i žyttja narodu w wiziji Jeży Maternickoho*, „Dorohobyc’kyj krajeznawczyj zbirnyk” 2011, z. 14–15, s. 634–644.

<sup>7</sup> J. Maternicki, *Historia i życie narodu: poglądy i postawy historyków polskich XIX i XX w.*, Rzeszów 2009, s. 231, 270–271, 369–371.

sytuacja historiografii ukraińskiej<sup>8</sup>, jak też wielu innych historiografii europejskich. Zdaniem J. Maternickiego w latach 1900–1918 w historiografii polskiej uwidoczniły się wpływy neoromantyzmu i modernizmu, aczkolwiek w okresie od 1908 do 1914 r. nastąpił częściowy powrót do tradycji pozytywistycznej<sup>9</sup>.

Oksana Ruda akceptuje wyróżnione przez J. Maternickiego trzy podokresy dominacji koncepcji neoromantycznych w historiografii polskiej. Pierwszy (1900–1906/1907) charakteryzował się wciąż znaczącym wpływem pozytywizmu, krytyczną metodą badawczą i przestrzeganiem pozytywistycznych zasad metodologicznych. W drugim podokresie (1908–1914) aspekt naukowo-krytyczny został podporządkowany aspektowi polityczno-ideologicznemu. Trzeci podokres (1914–1918) wiązał się z kolei odejściem od idealizacji przeszłości i powrotem do krytycznej analizy. Przełomowymi momentami tych etapów była rewolucja 1905 r. i początek pierwszej wojny światowej<sup>10</sup>.

W swoich licznych publikacjach J. Maternicki dokładnie analizuje prace wielu znanych polskich badaczy, dokonując oceny ich poglądów teoretycznych i metodologicznych. Przykładowo napisał on kilka prac, w których zajął się omówieniem pozytywistycznych poglądów młodego Adama Szelałowskiego<sup>11</sup>. Lidia Łazurko uważa za słuszne stwierdzenie J. Maternickiego, który charakteryzuje

<sup>8</sup> Por. O.N. Bohdaszyna, *Pozitiwizm w istoriczeskoj naukje na Ukrainie (60-e gg. XIX – 20-e gg. XX ww.)*, Charkiw 2013.

<sup>9</sup> J. Maternicki, *Polska refleksja teoretyczna i metodologiczna w dziedzinie historii w okresie modernizmu i neoromantyzmu. Metamorfozy myśli pozytywistycznej*, [w:] idem, *Historiografia i kultura historyczna: studia i szkice*, t. I, Warszawa 1990, s. 220–272; idem, *Polskie środowisko historyczne w latach 1900–1918*, „Przegląd Humanistyczny” 1980, nr 4–5, s. 11–29; idem, „Rewolucje” i przełomy w historiografii polskiej XIX i XX w. *Próba analizy czynników sprawczych*, [w:] idem, *Kultura historyczna dawna i współczesna: Studia i szkice*, Warszawa 1979, s. 11–31.

<sup>10</sup> J. Maternicki, *Idee i postawy. Historia i historycy polscy 1914–1918. Studium historiograficzne*, Warszawa 1975, s. 19; O. Ruda, *Berestejska unija u doslidżennjach lwivs'kich istorykiw (1890–1914)*, „Problemy słow'janoznawstwa” 2008, z. 57, s. 64–65.

<sup>11</sup> J. Maternicki, *Adam Szelałowski i jego poglądy na historię*, „Przegląd Humanistyczny” 1989, nr 11, s. 123–153; nr 12, s. 105–137; idem, *Trudna profesura. Adam Szelałowski wśród przeciwnieństw i niepowodzeń życiowych we Lwowie w latach 1909–1939*, [w:] idem, *Historia i historycy: Studia i szkice historiograficzne*, Rzeszów 2005, s. 174–204; idem, *Adam Szelałowski wobec historii socjologicznej*, [w:] *Wielokulturowe środowisko...*, t. IV, s. 178–198; O.N. Bohdaszyna, *op. cit.*, s. 41 i n.

A. Szelałowski jako człowieka „ostrożnego, dalekiego od radykalizmu modernistę, który podkreślał potrzebę wzmocnienia związków socjologii i historii [...] oraz próbował eksponować badania społecznych i ekonomicznych procesów na tle szerokiego rozumienia kultury”<sup>12</sup>.

W dyskusji o przynależności Ludwika Kubali do warszawskiej czy krakowskiej szkoły naukowej Oksana Pestrykowa poparła pogląd J. Maternickiego o przynależności L. Kubali do szkoły warszawskiej<sup>13</sup>. Eugeniusz Sienkiewicz uważa za słuszną myśl rzeszowskiego profesora podważającego dominujące przekonanie o zaakceptowaniu przez Stanisława Smolkę poglądu Józefa Szujskiego na temat unii polsko-litewskiej z 1569 r.: „w poglądach na [unię lubelską] S. Smolka wyraźnie stanął po stronie J. Szujskiego. Nie wydaje nam się, że ta myśl jest prawdziwa”<sup>14</sup>. Ten sam autor stwierdził, że J. Maternicki ma rację w kwestii przyczyn zmiany poglądów Michała Bobrzyńskiego na okoliczności zawarcia i następstwa unii jagiellońskiej<sup>15</sup>.

Eugeniusz Sienkiewicz powołując się na J. Maternickiego, uważa, że jedną z przyczyn kryzysu, w jakim pogrążył się „Kwartalnik Historyczny” w okresie międzywojennym, było „wyraźne pogorszenie warunków materialnych”<sup>16</sup>. Pogląd ten podtrzymuje również L. Łazurko w swoich ukraińsko- i polskojęzycznych studiach o „Kwartalniku Historycznym” okresu międzywojennego, stale cytując prace J. Maternickiego o tym czasopiśmie. W szczególności badaczka ta zauważyła, że: „Jerzy Maternicki zdołał odszukać i zanalizować nieliczne publikacje »Kwartalnika« o charakterze me-

<sup>12</sup> J. Maternicki, *Adam Szelałowski wobec idei historii socjologicznej*, [w:] idem, *Historia i życie narodu...*, s. 437; L. Łazurko, *Kwestie metodologiczne na łamach »Kwartalnika Historycznego« (do 1939 r.)*, „Klio Polska. Studia i Materiały z Dziejów Historiografii i Polskiej” 2016, t. VIII, s. 26.

<sup>13</sup> J. Maternicki, *Historia i życie narodu...*, s. 238; O. Pestrykowa, *Doba Chmielnyczyny w interpretacji polskiego historyka Ludwika Kubali*, „Hrani” 2018, nr 2 (21) s. 85.

<sup>14</sup> J. Maternicki, *Historiografia i kultura historyczna...*, t. I, s. 135.

<sup>15</sup> E.H. Sinkiewicz, *Kozac'kij i jagiellons'kij mify w polskoj ta ukrajnskiej istoriografiji*, „Naukowi praci Mikołajiw's'koho derżawnoho humanitarnoho uniwersytetu im. Petra Mohyły kompleksu Kijewo-Mohyljans'ka akademija”, Ser.: *Istoryczni nauki* 2008, t. XCVI, z. 83, s. 242.

<sup>16</sup> J. Maternicki, *Historia i historycy...*, s. 26; E. Sinkiewicz, *Zmina paradygmy polskoj istoriografiji w umowach widrodżennja derżawnosti (1918–1939)*, „Naukowi praci Czornomor. derżw. un-t im. P. Mohyły”, Ser.: *istorija* 2011, t. CLIV, z. 142, s. 89.

todologicznym, szukając odpowiedzi na pytanie, w jakim stopniu czasopismo to inspirowało nowe kierunki badań historiograficznych<sup>17</sup>. W całej rozciągłości zgadzamy się z wysoką oceną L. Łazurko w odniesieniu do prac J. Maternickiego na temat „Kwartalnika Historycznego”. Rzeczywiście, powstanie tego czasopisma było logicznym następstwem rozwoju polskiej nauki historycznej w erze pozytywizmu<sup>18</sup>.

Według obliczeń Jerzego Maternickiego w drugiej połowie XIX i na początku XX w. we Lwowie zamieszkała największa grupa polskich historyków<sup>19</sup>. Jego zdaniem lwowscy naukowcy, w przeciwieństwie do warszawskich i krakowskich, nie zaproponowali własnej, oryginalnej koncepcji rozwoju historycznego Polski<sup>20</sup>. Maternicki doszedł jednak do wniosku, że poziom merytoryczny prac historyków polskich związanych ze Lwowem był bardzo wysoki. Zwrócił uwagę na ich bardzo dobre przygotowanie do badania źródeł, co odpowiadało standardom badawczym epoki pozytywizmu<sup>21</sup>. Swoją wniosek uzasadniał również tym, że czołowi polscy historycy ze Lwowa w latach 1865–1918 odebrali wykształcenie na uniwersytetach w Niemczech (Władysław Abraham, Oswald Balzer, Bronisław Dembiński, Wojciech Kętrzyński) oraz w Austrii (Ludwik Kubala, Antoni Prochaska, Tadeusz Wojciechowski)<sup>22</sup>.

Lidia Łazurko, Olena Arkusza i Marian Mudry popierają dość dyskusyjne stwierdzenie J. Maternickiego, który wiąże fakt powstania w ostatniej tercji XIX w. silnego środowiska historiograficznego we Lwowie, przede wszystkim z polonizacją Uniwersytetu Jana Kazimierza<sup>23</sup>. Tymczasem sam J. Maternicki w innej swojej pracy

<sup>17</sup> J. Maternicki, *Adam Szelaḡowski wobec idei...*, s. 437; L. Łazurko, *Kwestie metodologiczne...*, s. 26.

<sup>18</sup> J. Maternicki, *Miejsce i rola „Kwartalnika Historycznego”*, [w:] idem, *Historia jako dialog. Studia i szkice historiograficzne*, Rzeszów 1996, s. 279–280.

<sup>19</sup> J. Maternicki, *Miejsce i rola...*, s. 279; idem, *Historia i życie narodu...*, s. 229; O.N. Bohdaszyna, *op. cit.*, s. 41.

<sup>20</sup> J. Maternicki, *Historia i życie narodu...*, s. 230; O.N. Bohdaszyna, *op. cit.*, s. 41.

<sup>21</sup> J. Maternicki, *Historia i życie narodu...*, s. 231, 270–271, 369–371; O.N. Bohdaszyna, *op. cit.*, s. 41.

<sup>22</sup> J. Maternicki, *Historia i życie narodu...*, s. 370–371; O.N. Bohdaszyna, *op. cit.*, s. 41.

<sup>23</sup> J. Maternicki, *Polskie szkoły historyczne we Lwowie w XIX w.*, [w:] *Wielokulturowe środowisko historyczne...*, t. III, s. 28 i n.; L. Łazurko, *Spiwpracja redakcji czasopysu „Kwartalnik Historyczny” z Lwiws’kym uniwersytetom (1887–1914 rr.)*, [w:] *Istorija ta istoryky u Lwiws’komu uniwersyteti: tradycii ta*

stwierdza, że czynnikami wpływającymi na powstanie w tym mieście silnego środowiska historycznego, oprócz tego, że mieszkało tu wielu polskich historyków, były też duże zbiory dokumentów i literatury w bibliotekach Uniwersytetu Lwowskiego, Zakładzie Narodowym im. Ossolińskich, jak również księgozbiorach Dzieduszyckich, Baworowskich, Pawlikowskich oraz w Archiwum Krajowym Aktów Grodzkich i Ziemskich<sup>24</sup>.

Najczęściej jednak ukraińscy uczeni po prostu akceptują poglądy polskiego badacza. Przykładowo L. Zaszkiłniak, powołując się na J. Maternickiego<sup>25</sup>, uważa za charakterystyczną cechę polskiej historiografii tego czasu „wzmocnienie związku historii z polityką: argumenty historyczne zamieniły się w postulaty ideologii politycznej, a ta z kolei tworzyła przydatną wizję historii narodowej”<sup>26</sup>. Lidia Łazurko w pełni zgadza się z tezą polskiego uczonego, który twierdzi, że powstanie „Kwartalnika Historycznego” było logiczną konsekwencją rozwoju polskiej nauki historycznej i tych wszystkich zmian, które zaszły na ziemiach zamieszkałych przez Polaków w epoce pozytywizmu<sup>27</sup>.

W książce pt. *Historyczne obrazy „sąsiadów” na pograniczu ukraińsko-polsko-białoruskim: mity – studia – pamięć* (2018) podano za J. Maternickim definicję pojęcia mitu: „Pod pojęciem mitu historycznego rozumiemy te mityczne wyobrażenia, jakie przynajmniej z »zewnętrznej« strony narracji odnoszą się do pewnych zjawisk historycznych, potwierdzonych (przez historyków) za pomocą źródeł, wydarzeń, postaci, instytucji. [...] Mit historyczny jest opowiadaniem pewnych wartości, aspiracji i nadziei, który nie tyle mówi o tym, co było, ile o tym, jak miało się stać”. Autorzy tej książki w pełni aprobują takie rozumienie tego pojęcia<sup>28</sup>.

---

*suczasnist'. Do 75-littja stworennja istorycznoho fakultetu*, red. L. Zaszkiłniak, P. Serżenga, Lwów 2015, s. 185; O. Arkusza, M. Mydryj, *Istoryczni doslidżennja w intelektualnych ta politycznych kontekstach pidawstrijs'koho Hałyczyny*, „Wisnyk Lwiws'koho uniwersytetu. Serija istoryczna” 2014, z. 50, s. 26.

<sup>24</sup> J. Maternicki, *Miejsce i rola...*, s. 279.

<sup>25</sup> Idem, *Historia i życie narodu...*, s. 86.

<sup>26</sup> L. Zaszkiłniak, *Istorija Ukrainy u Lwiws'komu uniwersyteti w XIX stolitti*, [w:] *Istorija ta istoryky...*, s. 107.

<sup>27</sup> J. Maternicki, *Miejsce i rola...*, s. 275–279; L. Łazurko, *Spiwpraca...*, s. 189.

<sup>28</sup> J. Maternicki, *Mity historyczne, ich geneza, struktura i funkcje społeczne*, [w:] *Metodologiczne problemy badań nad dziejami myśli historycznej. Materiały konferencji naukowej w Krynicy w 1989 r.*, red. J. Maternicki, Warszawa 1990, s. 70; *Istoryczni obrazy „susidiw” na ukraińsko-polsko-biłorus'komu prikordonnii: mify – studiji – pam'jat'*, red. W.W. Maszenko, Czerkasy 2018, s. 26.



Bardzo często badacze ukraińscy przytaczają poglądy J. Maternickiego w celu potwierdzenia poprawności własnych twierdzeń. Przykładowo W. Telwak wielokrotnie przytacza jego stwierdzenie dotyczące znaczenia „całościowego opracowania twórczości i idei Michała Hruszewskiego” dla historii historiografii polskiej<sup>29</sup>. Podczas analizy oceny myśli Jerzego Topolskiego dokonanej przez J. Maternickiego, Darina Buhajowa przytacza takie wyróżnione przez rzeszowskiego profesora perspektywy rozwoju metodologii wiedzy socjohumanistycznej: ontologiczne („wizja świata i człowieka”), metodologiczne („ideał nauki”, „podstawy metodologiczne”) i aksjologiczne<sup>30</sup>. Zdarza się jednak, że ukraińscy badacze nie zgadzają się z twierdzeniami J. Maternickiego. Eugeniusz Sinkiewicz twierdzi na przykład, że w odniesieniu do szkół średnich krakowska szkoła historyczna niczego konkretnego nie zrobiła<sup>31</sup>.

Wyniki badań J. Maternickiego mają wyjątkowe znaczenie nie tylko dla rozwoju historiografii polskiej. Jego dokonania zwracają także uwagę uczonych zagranicznych. Dotyczy to w pierwszym rzędzie badaczy z uczelni zachodnioukraińskich.

## Bibliografia

### OPRACOWANIA

Arkusza O., Mydryj M., *Istoryczni doslidzennja w intelektualnych ta politycznych kontekstach pidawstrijs'koi Halyczyny*, „Wisnyk Lwiws'koho uniwersytetu. Serija istoryczna” 2014, z. 50, s. 19–41.

Bohdaszyna O.N., *Pozitiwizm w istoriczeskoj naukje na Ukrainie (60-e gg. XIX – 20-e gg. XX ww.)*, Charkiw 2013.

<sup>29</sup> J. Maternicki, *Polskie badania nad lwowskim środowiskiem historycznym w XIX i XX wieku*, [w:] *Historia i historycy...*, s. 122; W. Telwak, [Rec. na kn.:] *Łukasz Adamski, Nacjonalista postępowy. Mychajło Hruszewski i jego poglądy na Polskę i Polaków*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2011, 369 s., „Ukraijs'kyj archeograficznyj szczoricznyk” 2012, t. XVI–XVII, s. 649; W.P. Telwak, W.W. Telwak, *Suczasnna polska ta rosij's'ka Hruszew's'kiana: sprobna istoriohraficznoho porienjannja*, „Wisnyk Czerkas'koho uniwersytetu, Ser.: Istoryczni nauki” 2009, z. 160–161, s. 80.

<sup>30</sup> J. Maternicki, *Wspomnienie o Jerzym Topolskim (1928–1998)*, „Przegląd Humanistyczny” 1999, nr 5, s. 99; D.A. Buhajowa, *Metodologiczna spadszczyzna Jeży Topols'koho*, Zbirnyk naukowych prac'. Ser.: Istorija ta heohrafija, Charkiw 2013, nr 47, s. 184.

<sup>31</sup> J. Maternicki, *Dydaktyka historii w Polsce 1773–1918*, Warszawa 1978, s. 10; E. Sinkiewicz, *Michał Bobrzyn's'kyj: suspilno-polityczna dijajlnist'*, „Istorycznyj archiw” 2010, z. 5, s. 61.

- Buhajowa D.A., *Metodologiczna spadszczyna Jeży Topolskoho*, Zbirenik naukowych prac'. Ser.: Istorija ta heohrafija, Charkiw 2013, nr 47, s. 181–185.
- Galicja 1772–1918. Problemy metodologiczne, stan i potrzeby badań*, t. I–III, red. A. Kawalec, W. Wierzbieniec, L. Zaszkiłniak, wstęp J. Maternicki, Rzeszów 2011.
- Historia, mentalność, tożsamość: Rosja i Europa Zachodnia w polskiej i ukraińskiej historiografii XIX i XX wieku*, red. E. Koko, M. Nowak, L. Zaszkiłniaka, Gdańsk–Sopot 2013.
- Historia – mentalność – tożsamość. Miejsce i rola historii oraz historyków w życiu narodu polskiego i ukraińskiego w XIX i XX wieku*, red. J. Pisulińska, P. Sierżęga, L. Zaszkiłniak, wstęp J. Maternicki, Rzeszów 2008.
- Historia – mentalność – tożsamość: studia z historii, historii historiografii i metodologii historii*, red. K. Polasik-Wrzosek, W. Wrzosek, L. Zaszkiłniak, Poznań 2010.
- Istorija – mentalniś – identiczniś*, t. IV (*Istoryczna pam'jať ukrajinnciw i poljakiw u period formuwannja istorycznoji swidimosti w XIX – perszij połowyni XX stolittja*), red. L. Zaszkiłniak, J. Pisulińska, P. Sierżęga, Lwiv 2011.
- Istoryczni obrazy „susidiw” na ukrajns'ko-polsko-bilorus'komu prikordonnii: mify – studiji – pam'jať*, red. W.W. Masnenko, Czerkasy 2018.
- Łazurko L., *Istorija i žyttja narodu w wiziji Jeży Maternickoho*, „Dorohobyc'kyj krajeznawczyj zbirnyk” 2011, z. 14–15, s. 634–644.
- Łazurko L., *Kwestie metodologiczne na łamach „Kwartalnika Historycznego” (do 1939 r.)*, „Klio Polska. Studia i Materiały z Dziejów Historiografii Polskiej” 2016, t. VIII, s. 25–36.
- Łazurko L., *Spiwpracja redakcji czasopysu „Kwartalnik Historyczny” z Lwiws'kym uniwersytetom (1887–1914 rr.)*, [w:] *Istorija ta istoryky u Lwiws'komu uniwersyteti: tradycii ta suchasniś. Do 75-littja stworennja istorycznoho fakultetu*, red. L. Zaszkiłniak, P. Serżęga, Lwiv 2015, s. 185–192.
- Maternicki J., *Adam Szelaǳowski i jego poglady na historię*, „Przeǳład Humanistyczny” 1989, nr 11, s. 123–153.
- Maternicki J., *Adam Szelaǳowski i jego poglady na historię*, „Przeǳład Humanistyczny” 1989, nr 12, s. 105–137.
- Maternicki J., *Adam Szelaǳowski wobec historii socjologicznej*, [w:] *Wielokulturowe środowisko historyczne Lwowa w XX i XIX w.*, t. IV, red. J. Maternicki, L. Zaszkiłniak, Lwów–Rzeszów 2006, s. 178–198.
- Maternicki J., *Dydaktyka historii w Polsce 1773–1918*, Warszawa 1978.
- Maternicki J., *Historia jako dialog. Studia i szkice historiograficzne*, Rzeszów 1996.
- Maternicki J., *Idee i postawy. Historia i historycy polscy 1914–1918. Studium historiograficzne*, Warszawa 1975.
- Maternicki J., *Michał Bobrzyński wobec tzw. idei jagiellońskiej. Ewolucja poglądów i jej uwarunkowania*, „Przeǳład Humanistyczny” 1977, nr 12, s. 131–142.
- Maternicki J., *Mity historyczne, ich geneza, struktura i funkcje społeczne*, [w:] *Metodologiczne problemy badań nad dziejami myśli historycznej. Materiały konferencji naukowej w Krynicy w 1989 r.*, red. J. Maternicki, Warszawa 1990, s. 66–80.

- Maternicki J., *Polska refleksja teoretyczna i metodologiczna w dziedzinie historii w okresie modernizmu i neoromantyzmu. Metamorfozy myśli pozytywistycznej*, [w:] J. Maternicki, *Historiografia i kultura historyczna: studia i szkice*, t. I, Warszawa 1990, s. 220–272.
- Maternicki J., *Polskie środowisko historyczne w latach 1900–1918*, „Przegląd Humanistyczny” 1980, nr 4–5, s. 11–29.
- Maternicki J., „*Rewolucje*” i *przełomy w historiografii polskiej XIX i XX w. Próba analizy czynników sprawczych*, [w:] J. Maternicki, *Kultura historyczna dawna i współczesna: Studia i szkice*, Warszawa 1979, s. 11–31.
- Maternicki J., *Trudna profesura. Adam Szelański wśród przeciwieństw i niepowodzeń życiowych we Lwowie w latach 1909–1939*, [w:] J. Maternicki, *Historia i historycy: Studia i szkice historiograficzne*, Rzeszów 2005, s. 174–204.
- Maternicki J., *Wspomnienie o Jerzym Topolskim (1928–1998)*, „Przegląd Humanistyczny” 1999, nr 5, s. 95–102.
- Pestrykowa O., *Doba Chmielnyczczyzny w interpretacji polskiego historyka Ludwika Kubali*, „Hrani” 2018, nr 2 (21) s. 83–91.
- Ruda O., *Berestejska unija u doslidžennjach lwivskich historykiv (1890–1914)*, „Problemy słow’janoznawstwa” 2008, z. 57, s. 63–72.
- Sinkiewicz E., *Zmiana paradygmy polskiej historiografii w umowach wiodrodzennja derżawnosti (1918–1939)*, „Naukowi praci Czornomor. derżw. un-t im. P. Mohyły”, Ser.: istorija 2011, t. CLIV, z. 142, s. 87–91.
- Sinkiewicz E.H., *Kozac’kyj i jagielłons’kyj myfy w polskoj ta ukrajns’kij istoriografiji*, „Naukowi praci Mikołajiw’s’koho derżawnoho humanitarnoho uniwersytetu im. Petra Mohyły kompleksu Kijewo-Mohyljans’ka akademija”, Ser.: Istoryczni nauki 2008, t. XCVI, z. 83, s. 240–242.
- Sinkiewicz E.H., *Michał Bobrzyński: suspilno-polityczna dijalnist’*, „Istorycznyj archiw” 2010, z. 5, s. 60–63.
- Telwak W., [Rec. na kn.:] *Łukasz Adamski, Nacjonalista postępowy. Mychajło Hruszewski i jego poglądy na Polskę i Polaków*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2011, 369 s., „Ukrajns’kyj archeohraficznyj szczoricznyk” 2012, t. XVI–XVII, s. 637–649.
- Telwak W.P., Telwak W.W., *Suczasnja polska ta rosij’s’ka Hruszew’s’kiana: sproba istoriohraficznoho porienjannja*, „Wisnyk Czerkas’koho uniwersytetu”, Ser.: Istoryczni nauki” 2009, z. 160–161, s. 77–86.
- Telwak W.W., Pedycz W.P., *III Miżnarodna konferencija „Istorija – mentalnist’ – identycznist’”*, „Ukrajns’kyj istorycznyj žurnal” 2009, nr 6, s. 225–226.
- Wielokulturowe środowisko historyczne Lwowa w XIX i XX w.*, red. J. Maternicki, L. Zaskilniak, t. I–V, Rzeszów 2004–2007.
- Zaskilniak L., *Istorija Ukrainy u Lwiw’s’komu uniwersyteti w XIX stolitti*, [w:] *Istorija ta istoryky u Lwiw’s’komu uniwersyteti: tradycii ta suczasnist’*. Do 75-littja stworennya istorycznoho fakultetu, red. L. Zaskilniak, P. Serżenga, Lwiv 2015, s. 91–109.
- Zaskilniak L., *Spiwrobotnyjstwo ukrajns’kich i polskich istorykiw na suczasnomu etapi: istoriohraficzni aspekty*, „Naukowy zapysky Nacjonalnoho uniwersytetu „Ostroż’ka akademija. Istoryczni nauki” 2008, z. 10, s. 366–388.

Zaszkilniak L.O., *II Miżnarodna konferencija „Istorija – mentalnist’ – identyčnist’”*, „Ukrajns’kyj istorycznyj žurnal” 2004, nr 1, s. 232–233.

Zaszkilniak L.O., Kril M.M., *Tretja miżnarodna naukowa konferencija „Bahatokulturne istoryczne seredowiszcze Lwiwa u XIX–XX st.”*, „Ukrajns’kyj istorycznyj žurnal” 2005, nr 2, s. 224–226.

Zaszkilniak L.O., Ruda O.W., *IV Miżnarodna naukowa konferencija „Bahatokulturne istoryczne seredowiszcze Lwiwa w XIX – perszij połowyni XX st.”*, „Ukrajns’kyj istorycznyj žurnal” 2006, nr 1, s. 231–233.

*Złota księga historiografii lwowskiej XIX i XX wieku*, red. J. Maternicki, Rzeszów 2007.

*Złota księga historiografii lwowskiej XIX i XX wieku*, t. II, red. J. Maternicki, P. Sierżęga, L. Zaszkilniaka, Rzeszów 2014.

OLENA BOHDASZYNA  
H.S. SKOVORODA KHARKIV NATIONAL PEDAGOGICAL UNIVERSITY

### **The influence of Jerzy Maternicki’s thought on contemporary Ukrainian historiography**

The article presents the influence of Jerzy Maternicki’s works on the development of contemporary Ukrainian historiography. The Author has analyzed a number of works by Ukrainian historians who refer in their research to his studies. She showed a significant influence of Jerzy Maternicki on strengthening Polish-Ukrainian scientific contacts.

**Keywords:** Jerzy Maternicki, Polish historiography, contemporary Ukrainian historiography, University of Warsaw, University of Rzeszów.